שלא ניתנה להתבע בעד אחד כדאמרינן התם (ריש סוטה) **דלרבי שני עדים שראוה שנסתרה דליף**[1] דבר דבר מממון: **ממון שניתן ליתבע.** להשביע בעד אחד אם טענו מנה וכפר לו בכולו ועד אחד מעידו שהוא חייב לו נשבע שנאמר[2] לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת אינו קם אבל קם הוא לשבועה (שבועות דף מ.): **אינו דין שמגלגלין.** את שבועתו להשביע בגלגול: **אשכחן ודאי.** שמגלגלין שבועה טענת ברי בדבר שאין חייבין עליו שבועה כגון קרקעות או שלא הודה במקצת שמגלגלין אותו אם נתחייב לו שבועה ממקום אחר: **ספק מנין.** טענת שמא כגון שבועת השומפין והאריסין שחלקו דתנן בשבועות (דף מה.) חלקו השומפין והאריסין אינו יכול להשביעו וקתני נתחייב לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל אלמא ספק נמי מגלגלין: **מגלן.** אי מק"ו לא[3] דמי דשבועה כל שבועתה ספק[4] ומגלגול נמי ספק ממון עיקר שבועתו אינו באה אלא בטענת ודאי לכחיב (שמות כב) כי יתן איש ושבועת השומפין תקנתא דרבנן היא משום דמורו בה היתירא דכתיב התם (שבועות דף מח:) וכיון דעיקר שבועת ממון ליתא אלא בטענת ודאי מגלגול דידיה נמי בטענת ודאי ולא בטענת ספק: **שבועה בפנים.** דשבועה שמשביעין אותה בעזרה: **עד היכן.** כתה של גלגול לגלגל דבר שאין נשבעין עליו: **דאמר ליה עבדי אמה.** אפי' זו מגלגלין אם יתחייב לו שבועה ממקום אחר ובמסקנא מפרש מאי רבותא מקרקע דאמר עד היכן: **הקורא לאחיכו עבד.** עבד כנעני: **יהא בנידוי.**[5] היו מנדין אותו שמזלזל בישראל כל כך אף הם יזלזלו בו: **סופג את הארבעים.** היו קונסין מכות מרדות ויאמר ליה הא מנידוי: **רשע יורד עמו לחייו.** כלומר לזו אין ב"ד נזקקים אבל הוא מותר לנגאתו ואף למעט פרנסתו ולירד לאומנותו: **טענה מעלייתא היא.** ובלא גלגול נמי אי הוה מודה במקצת או היה לו עד אחד היה חייב שבועה דטענת מטלטלין היא זו שתובעו פעולתו או גרעונו ומאי רבותא דהאי משאר גלגול שבועה: **גופו קנוי.** ואינה טענת מטלטלין: **היינו קרקע.** והא תנינן לה במתני' דמגלגלין ומאי רבותא דרב יהודה לאשמועינן גלגול עבדי אמה: **ליה ליה קלא.** משה"ה תנן בה גלגול: **מתני' כל הנעשה דמיס כאחר.** שדרכו לתתו בדמים כשקונין חפץ אחד. והשתא ס"ד דמטבע אתא לאשמועינן כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו היכא דנתנו בתורת חליפין ולא בתורת דמיס אלא כעין שקונין בסודר כעין שלף איש נעלו: **כיון שזכה.** בו המקנה ומשך זוז אחד מן הקונה בתורת קנין חליפין נתחייב הקונה באונסי חליפין בכל מקום שהם אם מתו או אם נאבדו עליו לשלם המעות[6] שפוסק לתת לו לפי שכשמושך המוכר את הסודר או את הזוז בתורת חליפין נקנה המקח לגוקח בכל מקום שהוא: **החליף שור בפרה.** כיון שמשך בעל הפרה את השור נקנית פרה לגוקח בכל מקום שהיא ואונסיה עליו. ובגמרא פריך מאי כילד הואיל[7] והוא אתי לאשמועינן דמטבע נעשה חליפין שאע"פ שבתורת דמיס קיימא לן (בב"מ דף מד.) דמעות אינן קונות אלא משיכת המקח כי יהבינהו ויהליה בתורת קנין סודר קני כי סודר הוה ליה למיתני כילד החליף מעות בפרה: **גמ' מאי ניהו מטבע.** שהוא הניתן דמיס באחר בכל מקום ואשמועינן מתני' דאע"ג דבתורת דמיס קיימא לן דלא קני כי יהביה ליה בתורת חליפין קני: **שמע מינה כו'.** ואנן קיימא לן בפרק הזהב (ב"מ דף מו.) דאין מטבע נעשה חליפין: **אמר רב יהודה הכי קאמר כל הנישום דמיס באחר.** כל דבר שאם בא לתתו דמיס באחר צריך לשומו בדמיס דהיינו כל המטלטלין בר ממטבע: כיון

ספק מנלן. פי' בקונטר' טענת שמא כגון שבועת השומפין והאריסין שחלקו דתנן בפרק הנשבעין (שבועות דף מה. ושם[8]) חלקו האריסין והשומפין אינו יכול להשביעו וקתני נתחייב לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל אלמא ספק נמי מגלגלין ואי"ת מאי בעי לן מנ"ל דילף ק"ו מסוטה שהיא ספק ומגלגלין עליה אע"ג דלא ניתנה ליתבע בעד אחד א"כ ילפינן ספק מספק וי"ל דלא דמי דהתם כל שבועות שלה ספק ולכך מגלגלין עליה ספק[9] אבל ממון דעיקר שבועה דידיה אינו בטענת ספק[10] אימא דלא מגלגלין עליה ספק:

נאמרה שבועה בפנים. וא"ת למה לי ק"ו דלעיל לומר שמגלגלין דילף מהא דדרשה גופיה שמגלגלין בממון משום דנאמרה שבועה בפנים ונאמרה שבועה בחוץ במה מצינו וי"ל דאי לאו ק"ו בהאי מה מצינו הכא לא מצינו למילף דממונא מאיסורא לא ילפינן[11] אבל כתר דגלי לן האי ק"ו דילפינן ממונא מאיסורא א"כ מהשתא מפקינן שפיר בהא מה מצינו לעשות ספק כודאי ואומר רבי שלא על כל ספיקות מגלגלין שאם נתחייב אדם לחבירו שבועה אינו יכול לגגגל לו ולומר הישבע לי שלא גנבת לי אוש דבר מעולם אלא דוקא בספק שיש לנו לחוש קצת כגון נעשה לו שומף או אריס דכה"ג אמרינן בסוף כל הנשבעים (שבועות דף מח:) דמגלגלינ:

הקורא לאחיכו עבד בנידוי. מכאן מדקדק ר"ת דכל היכא דאמר כה"ג כי הכא דנדרים (דף ז:) בשומע אזכרה מפי חבירו[12] היה חייב לנדותו ואם לא נידהו הוא עצמו יהא בנידוי לא שיהא ממילא[13] אלא ב"ד היו חייבין לנדותו כדאמר הכא שמותי משמתינן ליה והיינו מדה כנגד מדה[14] כלומר הוא קרא לאחיכו עבד דהוא ארור[15] כך מקללין אותו בארור דהיינו נידוי וכן הקורא לאחיכו ממזר הוא אומר שאחיכו עבר בלאו לפיכך סופג את הארבעים כדין עובר בלאו: **כל** הנעשה דמים **באחר.** פי' בקונטרס כל שדרכו לתתו בדמים כשקונין חפץ דהיינו מטבע וקס"ד דמטבע נעשה חליפין אתא לאשמועינן דמיירי שנתן בתורת חליפין ולא בתורת דמיס אלא כעין שקונין בסודר דכתיב (רות ד) שלף איש נעלו כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו רב ולוי פליגי פרק הזהב (ב"מ דף מז.) מי חליפין בכליו של קונה או בכליו של מקנה דרב סובר בכליו של קונה ולוי סובר בכליו של מקנה לרב ניחא שפיר אי גרסינן כיון שזכה זה נתחייב זה הקונה והכי נפרש כיון שזכה זה דהיינו המקנה שזוכה במטבע של קונה נתחייב זה הקונה באונסי חליפין שהם ברשות[16] המקנה בכל מקום שהם ואם נאבדו יאבדו לו ואי ל"ג זה[17] פי' הכי כיון שזכה זה[18] קנה בחליפין כלומר כיון שזכה המקנה במטבע או בסודר של קונה נתחייב המקנה להשיב לקונה חליפיו ולא מצי הדר ביה ולוי אלוי דאמר בכליו של מקנה כלומר שיתן המקנה פרוטה לקונה אי גרס נתחייב זה צריך לומר כיון שזכה זה הקונה נתחייב זה דהיינו המקנה להשיב לו חליפיו שאינו יכול לחזור בו ואי לא גרסינן זה הכי נפרש כיון שזכה זה דהיינו הקונה נתחייב הוא עצמו באונסי חליפין כדפרישית[19]:

ביצד החליף שור בפרה או חמור כו'. לרב ניחא שפיר והכי פירושא החליף הקונה שורו בעבור הפרה כדי לקנות הפרה בכ"מ שהיא אבל אלו קשה היאך יפרש לוי החליף שור בפרה והלא גם השור וגם הפרה נותן המקנה לקונה דתרוייהו של מקנה ואומר ר"י שיש לפרש החליף המקנה את השור בהשתא קבלת הפרה שהקונה מקבלה הימנו בעבור דבר שהוא נותן לו:

ש"מ מטבע נעשה חליפין. ואע"פ שבתורת דמיס קי"ל (ב"מ דף מד.) דמעות אינן קונות אלא משיכת המקח אבל מעות אינן קונות אלא למיקס במי שפרע כי יהבינהו מיהא ויהליה בתורת קנין נעל דוקא דהא מטבע אלו כלי הוא ואומר רבינו תם דמטבע כעין כלי שראוי לתלותו בצוארו כמו ועוד אומר ר"י משום שראוי לשקול בו משקלות ועוד יש לומר דמה שראוי להוציא ולקנות בו כל דבר מחשבינן ליה כלי[20]: **הכי** קאמר בכל הנישום דמים **באחר.** פי' בקונטרס כל דבר שאם בא לתתו דמיס באחר צריך לשומו בדמיס דהיינו כל המטלטלין בר ממטבע חליפין נקנו חליפין לגוקח במשיכה שמשך בעל המקח את זה ואשמועינן מורת חליפין במטלטלין ולמימר דאע"ג דליתנהו כלי אלא מטלטלין דמגלגל דעבד הוי דומיא דקרקע. קלא אית ליה. ומדאית ליה קלא שקר הוא מה שטוען עליו ולא יגלגל, קמ"ל. **מתני'.** כל הנעשה דמים באחר. קס"ד דהכי קאמר כל הרגיל להיות ניתן בדמי אחר והיינו מטבע. כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו. ועמדו החליפין ברשותו וכל האונסין עליו אם נתנו בתורת חליפין שזה קנה המטבע ועמד באחריותו האחד ונסחלק מהשור והאחר קנה השור ועמד השור ברשותו ונסחלק מהמטבע. **גמ'.** כל הנישום. מתני' מיירי שלזה ולזה מטלטלין ורוצין להחליף וצריכין לעשות שומת דמים כמה שוה זה וכמה שוה זה ומטלטלין עבדי חליפין.

הגהות הב"ח

(א) גמ' דתנן הקורא לאחיכו עבד. נ"ב ס"א דתניא ופירן בתוס' פ' בכורי הבית דף פז ע"ב ד"ה תנן כתבו דאשכחן דקתמר תנן ואע"ג דלישנה משנה):

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

תוס' ר"י הזקן

בעד אחד. דעידי קנוי צריך שיהיה שנים. בעד [אחד]. שמחייבו שבועה. אשכחן. ג) עיקר השבועה היא טענת ברי מגלגל עליו כל מה שטוען עליו בברי והא מייתינן ממונא מק"ו דניתן ליתבע בעד אחד וטענת ברי היא. שמא מגלגל. כשעיקר הטענה היא שמא כגון שבועת השומרים, מנין שמגלגל עליו כל מה שיטענו עליו בברי. אבל מה שטוען בשמא אינו מגלגל עליו. ואע"ג דסוטה מגלגל עליה שלא שטתה ארוסה וטענת שמא היא, שאני סוטה שהרי עיקר טענתה משביעין אותה בטענת שמא דהיינו אם שטתה נשואה. וכן נמי הא דתנן בפ' כל הנשבעין [שבועות מה. א] חלקו השותפים אינו יכול להשביעו, נתחייב לו שבועה ממקום אחר מגלגל עליו את הכל, והואיל שלא חלקו משביעין אותו בשבועת שמא השותפים שמא הוא, מגלגלין עליו טענת שמא אף לאחר שחלק, אבל טענת שמא שאין לה צד בעולם שיהיו נשבעים עליה אינה מגולגלת שלא יהא חמור הטפל מן העיקר. תדע דגרסינן פרק השואל [ב"מ צח, ב] שואל אומר שכורה מתה ומשאיל אומר איני יודע פטור, משאיל אומר שאולה מתה ושוכר אומר שכורה מתה ושאל אומר שכורה מתה, אמאי מאי שטענו לא הודה לו, אמר עולא על ידי גלגול דאמר ליה אשתבע לי מיהת דכדרכה מתה ומגו דאישתבע דכדרכה מתה ישבע ליה דשכורה מתה. ואילו ברישא קתני פטור ואמאי לא משתבע ליה על ידי גלגול שהרי יכול להשביעו דשכורה מתה, אלא לאו ש"מ דטענת שמא אינה מגולגלת ג).

בפנים. בעזרה, והשביע הכהן את האשה [במדבר ה, כא], דשבועת סוטה בעזרה היא. **בחוץ.** בב"ד, שבועת ה' תהיה בין שניהם [שמות כב, י]. **ספק כודאי.** כדפרישנא לגלגל בדי על כשעיקר הטענה היא שמא. **משמתינן ליה.** כלומר ב"ד היו חייבים לנדותו. מיהו אם לא נידוהו אינו מנודה, דיהא בנידוי דקאמרינן לאו למימרא

עין משפט נר מצוה

א (מיי' פ"ט מהל' שלומין הל"ז טוש"ע חו"מ סי' לד סעי' לז):

רצב ב מיי' פ"ו מהל' מ"מ הל"ד סי' ג סמג עשין דרכנן ג טוש"ע יו"ד סי' שלד סעי' מג:

רצד ג מיי' פ"א מהל' טוען ונטען הל"ב סמג עשין לה עור חו"מ סי' לד:

ש ד ה מיי' פ"ב מהל' מכירה הל' ז סמג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' רג סעי' ז:

גליון הש"ם

גמ' רשע יורד. ע' תענית ד' ז ע"ב תד"ה מותר לקרותו: **שם** לחייו. עי' ערוך ערך חי:

מוסף תוספות

א. דהוי כעין העיקר. תוס' ב"מ צז. ד"ה ביום. ב. אלא על טענת ודאי. שם. ג. וכגון סוטה שרגלים לדבר שקינא ונסתרה ויש לחוש שזינתה גם באריוסין. שם. ד. אינו מנודה מעצמו. תוס' נדה יג: ה. שני. תוס' ב"מ מו. דוכה ונתחייב אמקנה קיימי תרווייהו. תוס' הרא"ש. ז. וקאי תרווייהו אקונה. תוס' הרא"ש. ז. דהחליף דהכא כמו חליפין שבכל התלמוד דהיינו שהחליף הנאת קבלת הסודר בחפץ שהוא מקנה לו. תוס' הרא"ש. כדאמרינן בפרק הזהב (ב"מ מז.) דבהתיא הנאה דקא מקבל מיניה גמר ומקני ליה. תוס' רשב"ץ.

תוס' ר"י הזקן (המשך)

דיהא בנדוי מאליו דהשתא הוא דמנדה ליה מריה דהאי שמעתא, אלא ב"ד מנדין אותו קאמר כשראין שעשה זה, והיינו דקאמר שמותי משמתינן ליה. וש"מ דבכל דוכתא דקתני יהא בנדוי ד) אינו בנדוי עד שינדוהו ב"ד שבדורו שראין שעשה כך וכך. יהא בנדוי. ב"ד היו מנדין אותו כדפרישנא. יורד. כלומר אין ב"ד נזקקין לו אלא מותר לו לצערו או ליטול אומנותו ממנו. ומסתברא דטעמא דהאי מילתא הוא שקורא לו עבד שאינו אסור איסור עולם בבת ישראל, שאם שחררו רבו מותר לו לבא בקהל, הוא בנדוי ואינו סופג את הארבעים. וקורא לו רשע שאינו אסור כלל בבת ישראל אין ב"ד נזקקין לו, אלא הגאל ומוציא עליו שם שהוא רשע וגורם לו (שהוא רשע) [שיבדלו] ממנו ולא יתנו לו שום דבר להרוח ויצערוהו בכל יכולתם, שיש לבני אדם הכשרים להבדל מן הרשעים בשום עסק, ולצער אותם כפי היכולת, משום הכי יורד עמו עד לחייו. והא דאמרינן [ב"ק צא, א] זאת אומרת ביישו בדברים פטור, אינו רוצה לומר אלא מן הממון האמור שם במשנה. ור"ש פי' יהא בנדוי, ב"ד היו מנדין אותו שמזלזל בישראל כל כך אף הם יזלזלו בו. סופג את הארבעים, קנסא מכת מרדות וניחא ליה האי מנידוי. רשע יורד עמו עד לחייו, כלומר לזה אין ב"ד נזקקין אבל הוא מותר לשנאתו, ואף למעט פרנסתו ולירד לאומנתו. והעיקר מה שפירשנו. **ממונא אית ליה** גביה. ומאי אתא לאשמועינן. גופו קנוי לו. וגופו תובעו ולא ממון. היינו קרקע. ופשיטא

מטלטלין בעלמא הוו חליפין ולא מטבע אתא לאשמועינן דיקא נמי דלאו מטבע אתא לאשמועינן כו' מאי כילד ה"ל למיתני כילד החליף מעות בפרה ומשני ה"ק וכו' ותרתי אתא לאשמועינן נקט בריש מטבע והדר אשמועינן שאר מטלטלי ופירי נמי כו' כל מידי דלא הוי כלי פירי קרי ליה לענין חליפין ומשום דפירי שכיחי נקט פירי: **עבדי חליפין.** עושין תורת חליפין ולא למרינן נעל דוקא: **בשר שור.** וכ"ש שור חי ג)דעדיף טפי דדמי לכלי שמתמשין בו: **הניחא לרב ששת.** איכא לתרוצי למתניתין דין למאי דס"ד מעיקרא ואף לאמי דאוקימנא אתא לאשמועינן נמי ליתא. פלוגתא דרב ששת ור"נ בפרק הזהב (ב"מ דף מז.): **ה"ק יש דמיס שהן כחליפין.** כולה מתני' חדא מילתא קאמר ובמטבע עסקינן וה"ק כל הנעשה דמיס בשאר דמיס קוימים אינו מטבע פעמים שדמיס קוימים דנעל ואף כשנתנוהו בתורת דמיס: **כילד החליף דמי שור בפרה.** מכר לו שור בתנה ומשכו ונתחייב לו זה המנה. אמר לו המוכר יש לך פרה ליתן בדמיס ש"ל הן שאמר לו בתנה אמר לו מוכר שאתה חייב לי נתוניס לך בדמיס מעות הללו קוים בלא משיכת הפרה כחליפין דלכי: **מאי טעמא.** שאני משאר מעות: **סבר לה.** תנא דמתני' כר' יוחנן דאמר כו' ומשיכה מדרבנן אית: **שמא יאמר לו.** המקבל מעות נשרפו מיטיך לי מתרמי ליה דליקה לא טרח לאצולינהו סבר לא בשריפתן אפסיד ולא בהצלתן אשתכר להכי אוקמינהו ברשותיה להיות הפסד השריפה עליו והשכר לחזור אם נתייקרו לימסר נפשיה לאצולינהו: **כמילתא דשכיחא.** שאר נתינת מעות במקום: **מילתא דלא שכיחא.** שיכח חייב לו הדמיס קודם לכן: **משיכה מפורשת.** וליף להא מאו קנה מיד עמיתך וכ"ש לא שכיחא מדשכיחא: **הניחא לי סבר לה כרב ששת.** דשאר מטלטלין שאינן כלי נעשה חליפין מוקי למתניתין כרב ששת כל הנישום כדאוקימנא דהא אתא לאשמועינן: **אלא לי סבר לה כרב נחמן.** דאמר נעל דוקא דהוא כלי: **ומטבע לא קני.** לר"ל מדאורייתא דנימא יש דמיס שהם כחליפין לאוקמי אדאורייתא במלתא דלא שכיח כדאוקמה ר"נ היכי מתרץ לה למתניתין דין לדסליק אדעתין מעיקרא דין למאי דאוקימנא. יש משנין סוגיא של שמועה זו בשיטה אחרת ואמרי פלוגתא דר"נ ורב ששת בפירי דוקא ולא בשאר מטלטלין ומוליכין שיטת הסוגיא בתר מאי דסליק אדעתא מעיקרא דלמאי דאוקימנא דאתא מיתוקמא כר"נ שפיר דמודה הוא בשאר מטלטלין ולאו מילתא היא דטעמא דר"נ מפורש בהזהב (דף מז.) דאמר קרא נעל[ה] נעל אין מידי אחריא[ו] ולא טעמא דרב ששת מלקייס כל דבר[ז] בכל דבר ומטבע היינו טעמא דלא עביד חליפין משום דדעתיה אגורתא ולורתא עבידא דבטלא[ח] שהמלכות פוסלתה ואינה כלום: **מתני' רשות הגבוה בכסף.** בגמ' מפרש דמעות הקדש קונות: **בחוקה.** משיכה: **אמירתו לגבוה כו'.** מפרש בגמרא: **גמ' בכסמה.** קרבן לבור: עד המשיכה דהשתא לא מיעקרא קנייה דאורייתא לגמרי וליכא נמי למימר המוכר נשרפו מיטיך כיון דמלי למיהדר ביה כל כמה דלא משך וי"ל דשמא לפעמים היה הלוקח מושך החיטין ואי לא קנה במשיכה לחודיה יאמר למוכר נשרפו מיטיך בעלייה וא"ת השתא נמי כיון דמעות אינן קונות לפעמים יתן הלוקח מעות למוכר קודם שימשוך החיטין ויאמר המוכר נשרפו מעותיך בעלייה וי"ל דלהא ליכא למימר דלכל הפחות יהא המוכר כשומר חנם דמעות וכספים אין להם שמירה ט)אלא בקרקע[י] והתם לא שייך למימר נשרפו מעותיך[כ]: משכו

ר"ן הואיל ואפיקנא מדרב ששת דאמר פירי עבדי חליפין מטבע נמי בכלל. ועוד אמאי לא אמר למעוטי בהמה. ולדברי ר"ש ודר"ת מתני' בהמחליף פרה בחמור מתוקמא שהחליף דמי שור בפרה* כי היכי דאמר ריש דמים שהם כחליפין אמאי לא אותיב מי"ה לרב נחמן דפשטא דמתני' לא משמע הכי. והעיקר מה שפירשנו. וכן פירשו הר"ם [מכירה פ"ה ה"ו, עיי"ש] והרי"ף. הניחא. לכ"ז דקס"ד מעיקרא דאוקימנא למתני' דה"ק החליף בשר שור בפרה קא מותיב, אבל לשנויא דרב יהודה לא קשיא דשור ופרה תנ' ואפילו רב נחמן [דס"ל] דפירי לא עבדי חליפין בבהמה בחייה [מדהה] כדכתבינן. ור"ש פירש דאף לרב יהודה קא מותיב לר' נחמן דאמר פירי לא עבדי חליפין ה"ה לבהמה [ומחוורתא] כדכתבנא. וא"ת לפי' דילן לישני השתא לרב נחמן דה"ק ומ' לטלין נמי עבדי חליפין כיצד החליף שור בפרה. וי"ל דלהא לא איצטריך דהואיל וס"ד דמטבע נעשה חליפין כ"ש בהמה אי לא דעדיפא מינה אשמעינן שיש מטבע ניתן בתורת דמים ולא בתורת חליפין שהוא קונה. כיצד החליף דמי שור. שמכר לו שור הן דמילתא דלא שכיח היא כדמפרש. מעות קונות. דעת הר"ם [שם פ"ז ה"ד] לא שנא מעות בצין או מעות הלואה כמו שכתבנו בה ויש מקדש [מז, א ד"ה במכר]. איכא מאן דאמר דוקא מעות בעין קונות שהרי ג)עבד עברי נקנה בכסף ואם גופו קני בכסף אינו אלא דצ"ל דמי פרה בחמור וגרי' תוס' כאן סוד"ה ה"ק במשנ"כ ומיהו מצינו למדחי וכו' (ד"ן).

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ט מהל' מכירה הל"ו סמג עשין פב ט"ש מו"מ [מי' קלה סעי' ג] וסי' רג סעי' ח

ב מיי' שם פ"ג הל"ח סמג שם טוש"ע שם סי' קלה סעי' ח:

ג ד מיי' פ"ט מהל' מכירה [הל"ח] והל"ב:

מוסף רש"י

פירות לא עבדי חליפין. כל דבר שאינו כלי ואפילו שוה הרבה (ב"מ מז.). אם נתן תבואה בתורת חליפין כמו סודר לקנות בהן שדה או שום דבר בחליפין, לא קני, והאי כל דבר מפרש ליה דהכל נקנה בנעל (לעיל ח:). דבר תורה מעות קונות. מכיון שנתן מעות למוכר אין אחר מהם יכול למוזר, דנמרינן מהקדש דכתיב ונתן הכסף וקם לו (מ"ק פא.) קל וחומר בלוקח מן ההיטו (ערובין פא:). וכי איכה לא קנין (בכורות יב:). שמא יאמר לו נשרפו חיטיך בעליה. שנתן לי מעות עליהן הלכך מוקמינן לה ברשות מוכר כי היכי דלא יפסיד נפשיה עליהו ויטרח לאצולינהו (ערובין פא:). דאי מוקמת להו לפירי בחמרייתא הלוקח משנתן מעות. אי מהרמי דליקה בנית המוכר שרפיות שם לא עדיף לאצולינהו, אבל אמסה מוכר מיטיבו לפיס (חולין פב. וב"ק יז:). אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. ולא מצי למיהדר כאילו מסירתו להדיוט (תמורה כט:). דלכמיב [ויקרא כו יד] ואים לי יקדים [וגו'] מוצא שפתיך תשמור [וגו'] [דברים כג כד] (רש"ב ב: קרבן). בית זה. הקדש לבדק הבית וקדושת דמים הם הם (חולין קלט.).

תוס' ר"י הזקן

מטבע. שלוה מטבע ולוה פרה. מאי כיצד. ה"ג כיצד הם חליף בשר שור בפרה או בשר חמור בשור. פ) אי נמי (א) בשר חמור בשור, דבשר מי ריא פירי ב)ולא בהמה בר ריה מקרא פירי ונעשית חליפין, כדתנן בהדיא [ב"מ ק. א] המחליף פרה בחמור וריר"ה וכן המוכר שפחה וריר"ה זה אומר בראשתי ילדה וזו אומר בראשתי ילדה. מדקתני גבי פרה מחליף וגבי שפחה מכר אלמא בהמה בחייה נעשית חליפין. ד אפילו לרב נחמן נעל לאו דווקא אלא להוציא כל דבר שאינו עושה בו מלאכתו כגון פירות, ומטבע היינו טעמא דלא עביד חליפין. משום דדעתיה אצורתא וצורתא עבדא דבטלא שהמלכות פוסלתה. ור"ש כתב [בב"מ מו ב ד"ה הכי, עיי"ש] ה"ג כיצד החליף שור בפרה, ול"ג בשר שור דלרב נחמן נעל דווקא כלומר (בהמה ולא כלי) [כלי ולא בהמה] ולא פירות. ולר' נהירא דהא אמרינן בפרק הזהב [ב"מ מז, א] כמאן כר' יוחנן וקנינא במנא דכשר לבן נגיא ביה, במנא לאפוקי מדבש ששת, ביה אמר רב פפא למעוטי מטבע, ולדברי

תוס' ר"י הזקן (המשך)

ממונו לא כ"ש [בכורות יג, א]. נשרפו חיטיך. ולא טרח לאצולינהו והשתא דידע דמצי למיהדר טרח לאצולינהו. והא דאמרינן בפרקין דלקמן [שם] ושורן במכר שזה קנה ואי מלוה להוצאה ניתנה במאי קני לה, אלמא כל היכא דלא יהיב זוזי לא קני, דעת הר"ם דלא כר' יוחנן היא. וליתא כמו שכתבנו בהאיש מקדש [שם]. ואית דמתרצי דהתם הוא בחוב שנתחייב לו שלא מחמת מכר שהלוה לו מעותיו להוציאם, אבל נתחייב מחמת המכר לא להוצאה ניתנו וכמעות בעין הם וקני, (הקנין אינו) [הקנין שאינו] מצוי (ו)לא גזרו חכמים. ואית דמפרשי מפני זאת הקושיא שלא משך עדיין השור כשנתן לו הפרה בדמי השור. והעיקר מה שפירשנו, ואע"ג דהאי ג)אוקימנא למאי דס"ד מעיקרא הוא וקי"ל דאין מטבע נעשה חליפין, אפ"ה הלכתא היא דבכולה תלמודא אמרינן מילתא דלא שכיח לא גזרו ביה רבנן. וכן דעת הרי"ף והר"ם פ"ה [ה"ד]. מפורשת. דכתיב או קנה מיד עמיתך ומעות אינן קונות. הילכך לא מצי למימר דפירי עבדי חליפין* אלא על כרחיך כרב ששת סבירא ליה, ומתרץ הכי ופירי [נמי] עבדי חליפין. קנה. כתב בעל הבשלמה אע"פ שאינה שוה כל כך הואיל ונתן מעות אינו חוזר, דהא גבי הדיוט איכא מי שפרע והואיל וגבי הדיוט אם חוזר בו הלוקח איכא מי שפרע גזבר אינו חוזר וכדמשמע מסוף הברייתא. וזה אינו כמו שנבאר למטה. אבל מוכר אינו יכול לחזור בו ואפילו לא קבל המעות כדאיתא ביש נוחלין [ב"ב קלג. ב] גבי עובדא דיוסף בן יועזר דזבין ביניתא ואשכח בה מרגניתא ואמטייה לגזבר דהקדש ואמרה ליה דביתהו לא תשיימה את דאמירתה לגבוה כמסירה להדיוט.

* צ"ל לא מצי למימר דיש דמים שהן כחליפין (ד"ן).

מוסף תוספות

א. לטעון משרי ולחרוש. תוס' ב"מ מו: דהא מטבע נמי חשיב כלי לענין חליפין אע"ג דלא חשיב כלי לענין טומאה עד שיתקננו לשקול בו משקולות. תוס' הרא"ש. ב. זה אומר ברשותי ילדה וזה אומר ברשותי ילדה דאלמא במשיכת החמור נקנית הפרה דאי בשמשכו שניהם זה חמור וזה פרה ניחוד ולד ברשותיה דמאן קאי. רשב"א. ג. נ"א וקאמר. תוס' טוך. ד. [דקאמר שם] משך בעל החמור את הפרה ולא הספיק בעל הפרה למשוך את החמור עד שמת החמור לא קנה בעל החמור את הפרה ודייקינן ש"מ חליפין דמקפיד עליהו לא הוו חליפין והשתא היאך מדקדק משם דילמא הא דלא קנה משום דפירי לא עבדי חליפין. תוס' הרא"ש: ורבא נמי דפריקה כגון דאמר ליה חמור בפרה וטלה וכו' דלא הוי משיכה מעלייתא אלמא אי לאו הכי קנה וסתמא דמילתא רבא כר"נ רביה ס"ל בפירי דלא עבדי חליפין וקי"ל כותיה. רשב"א. ה. ואי לא מותיב להו בקרקע הוי פשיעותא לגבי נורא כדמוכח התם (בב"מ מב.) גבי ההוא דאותיה זוזי בצריפא דאורבנא. תוס' עירובין פ"א:

כיון שזכה כו'. אם נתנו בתורת חליפין נקנו חליפין לוקח במשיכה שמשך בעל המקח את זה ואשמועינן ב)דתורת חליפין במטלטלין ולמימר דאע"ג דליתנהו כלי אלא מטלטלין בעלמא הוו חליפין ולא מטבע אתא לאשמועינן: **דיקא נמי.** דלאו מטבע אתא לאשמועינן: **מאי כילד.** ה"ל למיתני כילד החליף מעות בפרה: **ה"ק כו'.** תרתי אתא לאשמועינן נקט בריש מטבע והדר אשמועינן שאר מטלטלין: **ופירי נמי כו'.** כל מידי דלא הוי כלי פירי קרי ליה לענין חליפין ומשום דפירי שכיחי נקט פירי: **עבדי חליפין.** עושין תורת חליפין ולא למרינן נעל דוקא: **בשר שור.** וכ"ש שור חי ג)דעדיף טפי דדמי לכלי שמתמשין בו: **הניחא לרב ששת.** איכא לתרוצי למתניתין דין למאי דס"ד מעיקרא ואף למאי דאוקימנא נמי ליתא. פלוגתא דרב ששת ור"נ בפרק הזהב (ב"מ דף מז.): **ה"ק יש דמיס שהן כחליפין.** כולה מתני' חדא מילתא קאמר ובמטבע עסקינן וה"ק כל הנעשה דמיס בשאר דמיס קוימים אינו מטבע פעמים שדמיס קוימים כמו חליפין דנעל ואף כשנתנוהו בתורת דמיס כילד החליף דמי שור בפרה לומר מכר לו שור בתנה ומשכו ונתחייב לו המנה אמר לו המוכר יש לך פרה ליתן בדמיו אמר לו הן שמאה לו בתנה אמר לו מוכר השור המעות שאתה חייב לי נתוניס לך בדמיה מעות הללו קוים בלא משיכת הפרה כחליפין עכ"ל ויש משנין סוגיא של שמועה זו בשיטה אחרת ומפרשי דר"נ ורב ששת פליגי בפירי דוקא כגון פירות ממש או בשר שור ולא בשאר מטלטלין ומוליכין הסוגיא בתר מאי דס"ד מעיקרא דלמאי דאוקימנא דאתא מיתוקמא כר"נ שפיר דמודה הוא בשאר מטלטלין דעבדי חליפין ג"כ בשור חי קאמר ר"נ דעבדי חליפין ולאו מילתא היא דטעמא דר"נ מפורש בפרק הזהב (ב"מ דף מז.) דאמר קרא נעל נעל אין מידי אחריא לא משמע דבעינא דוקא נעל אבל כל דבר אחר אפילו שור חי לא עביד חליפין ור"מ ור"י מקיימי פי' זה והיא דפרק הזהב דקאמר ר"נ נעל אין ר"ל כל דדמי לנעל דהיינו כלים שמתמשים בהם ושור וחמור גופייהו כנעל דמו ונעשין חליפין אפי' למ"ד פירי לא עבדי חליפין ומטעם שפי' בקונטרס דדמו לכלים הואיל שמתמשין בו והוי חזי למלאכה[א] והשתא הא דפריך לר"נ דאמר פירי לא עבדי חליפין כולה סוגיא קאי למאי דס"ד מעיקרא כמו שפי' בקונטרס אבל לרב יהודה דאמר כל הנישום אתי שפיר אפילו לר"נ דאמר כילד החליף שור בפרה ולא בשר שור ומשני ה"ק ר"נ דיש דמיס שהן כחליפין והשתא ניחא ליה למאי דס"ד מעיקרא ולמאי דאוקימנא דאתא אבל לפי' הקונטרס קשה דמשמע מתוך פירושו דגוף השור וגוף הפרה היינו פירות ועלייהו קאמר ר"נ דפירי לא עבדי חליפין ג"כ קשה דהא תנן בפרק השואל (שם דף ק.) המחליף פרה בחמור וילדה וכו'[ב] אלמא קונה אחד במשיכה אחרונו ושייך שפיר חליפין בחמור ופרה ומיהו מצינו למידחי למ"ד פירי לא עבדי חליפין מפרש דמי פרה בחמור וקאי וילדה אחמור אבל עוד קשה ג)דתנן פרק הזהב (שם דף מז.) פרתן בכמה בכך וכך וחמורן בכמה בכך וכך וקתני[ג] דקני לה לחמור במשיכת הפרה[ד] לכך נראה דדוקא בשר שור הוא דמשכינן פירי אבל שור וחמור גופייהו כנעל דמו כדפירשתי לעיל: **שמא יאמר לו נשרפו חיטיך בעלייה.** ואם תאמר אמאי עקרו קניית מעות שהם מדאורייתא לגמרי ותקנו שהתם משיכה קונה ולא מעות הוה להו לתקוני שיקנו המעות עם המשיכה דהשתא לא מיעקרא קנייה דאורייתא לגמרי וליכא נמי למימר המוכר נשרפו מיטיך כיון דמלי למיהדר ביה כל כמה דלא משך וי"ל דשמא לפעמים היה הלוקח מושך החיטין ואי לא קנה במשיכה לחודיה יאמר למוכר נשרפו מיטיך בעלייה וא"ת השתא נמי כיון דמעות אינן קונות לפעמים יתן הלוקח מעות למוכר קודם שימשוך החיטין ויאמר המוכר נשרפו מעותיך בעלייה וי"ל דלהא ליכא למימר דלכל הפחות יהא המוכר כשומר חנם דמעות וכספים אין להם שמירה ה)אלא בקרקע[ו] והתם לא שייך למימר נשרפו מעותיך[ז]: משכו

כיון שזכה זה נתחייבו בחליפין ג)**דיקא נמי דקתני כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור ש"מ ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא דמטבע נעשה חליפין מאי כיצד ה"ק** ד)**פירות נמי עבדי חליפין כיצד החליף בשר שור בפרה או בשר חמור בשור כיון שזכה זה נתחייב בחליפין הניחא** ג)**לרב ששת דאמר פירות עבדי חליפין אלא לר"נ** ד)**דאמר** א**פירות לא עבדי חליפין מאי איכא למימר ה"ק יש דמים שהן כחליפין כיצד החליף דמי שור בפרה או דמי חמור בשור מ"ט** ה)**סבר לה כר' יוחנן דאמר** ב)**דבר תורה מעות קונות ומה טעם אמרו משיכה קונה גזירה שמא יאמר לו נשרפו חיטיך בעלייה מילתא דשכיח גזרו בה רבנן** ו)**מילתא דלא שכיח לא גזרו בה רבנן ולר"ל דאמר משיכה מפורשת מן התורה הניחא אי סבר לה כרב ששת דאמר פירות עבדי חליפין מתרץ כרב ששת אלא אי סבר לה כר"נ דאמר פירות לא עבדי חליפין ומטבע לא קני במאי מוקי לה על כרחך כרב ששת ס"ל: מתני' רשות הגבוה בכסף ורשות ההדיוט בחזקה** ח)**אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט: גמ' ת"ר** ג)**כיצד רשות הגבוה בכסף גיזבר שנתן מעות בבהמה אפי' בהמה בסוף העולם קנה ובהדיוט לא קנה עד שימשוך כיצד** ד)**אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט האומר** ט)**שור זה עולה בית זה הקדש אפי' בסוף העולם קנה** י)**בהדיוט לא קנה עד**

מתני' ר"ן הזקן

פ) [עי' תוס' זבחים יג. בסוף ד"ה דיקא נמי]. ג) [בכתב"י: ומיהו]. ב) ב"מ מו: מז. ד) [לעיל ח. ב"מ מו: מז.]. ה) [בכתב"י טוסף: דרב נחמן. וכ"ה בב"מ מו:]. ו) [לעיל כו. וש"נ]. ז) [עיתוס שם]. ח) [דמיס כט: ע"ז סב. תמורה כט:] כ"מ ו. ב"ב קלג: תוספתא דקידושין פ"ה ה"ז [תוספתא ב"ק פ"ד ה"ג ותוספתא דערכין פ"ד ה"ג]. ט) חולין קלט. ערכין כ:. י) [בכתב"י: וההיזון]. כ) [לשון רש"י בב"מ: ואמתניתין דמטלטלי ופירי נעשין חליפין, ומשום דעמיקו תורת]. ל) [תוס' דעמיקו]: דמשיב עפי ודמי לכלי. ובכ"י בב"מ כתב דהגירסא הנכונה בגמ' שור בפרה או חמור בשור ול"ג בשר]. מ) [לעיל כו ע"ש]. נ) [בתוס' דהעתקה מכ"י טוסף כלו]: דעבדי חליפין ג"כ בשור חי קאמר ר"נ דעבדי חליפין]. ס) [רוח ד. ז]. ע) [בתוס' טוסף: משמע דבעינא דוקא נעל אבל כל דבר אחר אפילו שור חי לא עביד חליפין. ועיין רש"ל, ומהרש"ם]. פ) [שם]. צ) [ב"מ מה ע"ב]. ק) ל"ל דתניא [מהרש"ם ועי' רש"ם]. ר) [ב"מ מב ע"ב]. ש) [וע"ע תוס' ערובין פא: ד"ה שמא יכו' ביתר ביאור]. ת) [בתורה עד דבשר מיותר]. א) [אמ"ל ואם]. ב) [מכאן עד קוה"ל ל"ב, ויתכן שיש אחה מסרון או ט"ס]. ג) [אמ"ל אוקימתא].

מוסף תוספות

כיון שזכה זה נתחייבו בחליפין ג)**דיקא נמי דקתני כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור ש"מ ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא דמטבע נעשה חליפין מאי כיצד ה"ק** ד)**פירות נמי עבדי חליפין כיצד החליף בשר שור בפרה או בשר חמור בשור כיון שזכה זה נתחייב בחליפין הניחא** ג)**לרב ששת דאמר פירות עבדי חליפין אלא לר"נ** ד)**דאמר** א**פירות לא עבדי חליפין מאי איכא למימר ה"ק יש דמים שהן כחליפין כיצד החליף דמי שור בפרה או דמי חמור בשור מ"ט** ה)**סבר לה כר' יוחנן דאמר** ב)**דבר תורה מעות קונות ומה טעם אמרו משיכה קונה גזירה שמא יאמר לו נשרפו חיטיך בעלייה מילתא דשכיח גזרו בה רבנן** ו)**מילתא דלא שכיח לא גזרו בה רבנן ולר"ל דאמר משיכה מפורשת מן התורה הניחא אי סבר לה כרב ששת דאמר פירות עבדי חליפין מתרץ כרב ששת אלא אי סבר לה כר"נ דאמר פירות לא עבדי חליפין ומטבע לא קני במאי מוקי לה על כרחך כרב ששת ס"ל: מתני' רשות הגבוה בכסף ורשות ההדיוט בחזקה** ח)**אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט: גמ' ת"ר** ג)**כיצד רשות הגבוה בכסף גיזבר שנתן מעות בבהמה אפי' בהמה בסוף העולם קנה ובהדיוט לא קנה עד שימשוך כיצד** ד)**אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט האומר** ט)**שור זה עולה בית זה הקדש אפי' בסוף העולם קנה** י)**בהדיוט לא קנה עד**

מתני' ר"ן הזקן

מטבע. שלוה מטבע ולוה פרה. מאי כיצד. ה"ג כיצד הם חליף בשר שור בפרה או בשר חמור בשור. פ) אי נמי (א) בשר חמור בשור, דבשר מי ריא פירי ב)ולא בהמה בר ריה מקרא פירי ונעשית חליפין, כדתנן בהדיא [ב"מ ק. א] המחליף פרה בחמור וריר"ה וכן המוכר שפחה וריר"ה זה אומר בראשתי ילדה וזו אומר בראשתי ילדה. מדקתני גבי פרה מחליף וגבי שפחה מכר אלמא בהמה בחייה נעשית חליפין. ד אפילו לרב נחמן נעל לאו דווקא אלא להוציא כל דבר אינו עושה בו מלאכתו כגון פירות, ומטבע היינו טעמא דלא עביד חליפין. משום דדעתיה אצורתא וצורתא עבדא דבטלא שהמלכות פוסלתה. ור"ש כתב [בב"מ מו ב ד"ה הכי, עיי"ש] ה"ג כיצד החליף שור בפרה, ול"ג בשר שור דלרב נחמן נעל דווקא כלומר (בהמה ולא כלי) [כלי ולא בהמה] ולא פירות. ולר' נהירא דהא אמרינן בפרק הזהב [ב"מ מז, א] כמאן כר' יוחנן וקנינא במנא דכשר לבן נגיא ביה, במנא לאפוקי מדבש ששת, ביה אמר רב פפא למעוטי מטבע, ולדברי

תוס' ר"י הזקן (המשך)

ממונו לא כ"ש [בכורות יג, א]. נשרפו חיטיך. ולא טרח לאצולינהו והשתא דידע דמצי למיהדר טרח לאצולינהו. והא דאמרינן בפרקין דלקמן [שם] ושורן במכר שזה קנה ואי מלוה להוצאה ניתנה במאי קני לה, אלמא כל היכא דלא יהיב זוזי לא קני, דעת הר"ם דלא כר' יוחנן היא. וליתא כמו שכתבנו בהאיש מקדש [שם]. ואית דמתרצי דהתם הוא בחוב שנתחייב לו שלא מחמת מכר שהלוה לו מעותיו להוציאם, אבל נתחייב מחמת המכר לא להוצאה ניתנו וכמעות בעין הם וקני, (הקנין אינו) [הקנין שאינו] מצוי (ו)לא גזרו חכמים. ואית דמפרשי מפני זאת הקושיא שלא משך עדיין השור כשנתן לו הפרה בדמי השור. והעיקר מה שפירשנו, ואע"ג דהאי ג)אוקימנא למאי דס"ד מעיקרא הוא וקי"ל דאין מטבע נעשה חליפין, אפ"ה הלכתא היא דבכולה תלמודא אמרינן מילתא דלא שכיח לא גזרו ביה רבנן. וכן דעת הרי"ף והר"ם פ"ה [ה"ד]. מפורשת. דכתיב או קנה מיד עמיתך ומעות אינן קונות. הילכך לא מצי למימר דפירי עבדי חליפין* אלא על כרחיך כרב ששת סבירא ליה, ומתרץ הכי ופירי [נמי] עבדי חליפין. קנה. כתב בעל הבשלמה אע"פ שאינה שוה כל כך הואיל ונתן מעות אינו חוזר, דהא גבי הדיוט איכא מי שפרע והואיל וגבי הדיוט אם חוזר בו הלוקח איכא מי שפרע גזבר אינו חוזר וכדמשמע מסוף הברייתא. וזה אינו כמו שנבאר למטה. אבל מוכר אינו יכול לחזור בו ואפילו לא קבל המעות כדאיתא ביש נוחלין [ב"ב קלג. ב] גבי עובדא דיוסף בן יועזר דזבין ביניתא ואשכח בה מרגניתא ואמטייה לגזבר דהקדש ואמרה ליה דביתהו לא תשיימה את דאמירתה לגבוה כמסירה להדיוט.

* צ"ל לא מצי למימר דיש דמים שהן כחליפין (ד"ן).

עד שימשוך. כשור: **ויחזיק.** בגיט: **משכו.** הדיוט [1]חפץ של הקדש מיד הגזבר במנה: **ולא הספיק לפדותו.** כלומר לתת דמיו לגזבר: **נותן מאתים.** דכי מייקר ברשות הקדש מייקר הוא ולא נתן המעות: **לא יהא כח הדיוט כו'.** אם משכו מיד הדיוט יצאו כל מעותיו דקנאו במשיכה וברשותו הוא דזל: **פדאו.** נתן את המעות: **מתני' כל מצות האב כו'.** נגמר מפרש לכולה מתני': **שהזמן גרמא.** שהזמן גורם [2]לה שתבא: **חוץ מכל תקיף.** פחות הרשע: **וכל תשחית.** פחות זקן: **וכל תטמא.** דכהנים: **גמ' מי נימא דמיחייב ברא למיעבד לאבא.** והכי משמע כל מצות שהבן מצווה על אביו נשיס פטורות בתמיה: **איש אמו ואביו תיראו.** הרי כלן שנים. נשיס הוא אומר: **המוטלות (עליו) על האב.** כגון הנך דמפרש בברייתא ללמוד תורה ולמולו ולפדותו בה׳ שנים אם בכור הוא ולהשיאו אשה [3]וכולה עליף ואזיל מקרא: **אף להשיטו בנהר.** שמא יפרוש בספינה ותטבע ויסתכן אם אין יודע לשוט: **ליסטים ס"ד.** והלא יש ולא למדו כלום: **לאילו מלמדו ליסטים.** דכיון דאין לו אומנות ויתפסר לאמו ילך בפרשת דרכים וילסטם את הבריות: [4]**לאשר נוה אומו.** ולא את שרה: **מיחייב איהו.** כשיגדל: **אשכחן מיד.** לאברהם נאמר כן: **אינו אלא לשון זירוז.** שיהא מהיר וחריז בדבר ונוהג מיד ונוהג לדורות: **תיפדה תפדה כו'.** כלומר קרי ביה (א)תפדה: **ואיהי מנלן דלא מיפקדא.** איהי אמו מנין שאינה מצווה לפדות את בנה דכיון דמצות עשה שלא הזמן גרמא הוא בעי קרא למעוטה: **לפדות את עצמו.** כשהוא בכור ולא פדאו אביו: **ואיהי מנלן דלא מיחייבה.** נהי דאביה אינו מצווה לפדותה דכתיב בכור בניך אימא איהי תפדה נפשה לכשמגדל דהא קרינן ביה תפדה אלמא מצוה אבא נמי רמיא והך מצות עשה שאין הזמן גרמא היא: **כל שאתריס כו'.** אתא: **הוא לפדות.** שלא פדאו אביו: [5]מהליה בי דינא מיחייב איהו למימהל נפשיה

משכו במאתים ולא הספיק וכו' נותן מאתים מ"ט לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש. ופ"ת מיפוח ליה מטעם דלמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וכיון דמשכו במאתים אינו יכול לחזור[א] בו וי"ל כיון דנטעות היה כמו הכא שלא היה סבור שישתנה השער לא הוי כמסירה להדיוט וקשה דאמר בפרק יש נוחלין (נ"ב דף קנב:) גבי גנו של יוסף בן יועזר דאשכח מרגניתא אמרה ליה דביתהו זיל מוכרה לגזבר להקדש ולא תשיימא את דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט ואמאי הא שומא בטעות הוא אם יאמר לתתה פחותה משויה וי"ל בדבר שאין שומתו ידועה כגון מרגניתא[ב] גומר בדעתו אפי' תשווה יותר שהרי כמו כן מסופק שמא שוה פחות א"כ י"ל דהתם כששם אותה בפחות משוויה מתכוין לזותר להקדש א"כ שייך לומר אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אבל הכא לא נתכוין לזותר כלל כשמשכו במאתים שכך היה שוה בתחלה שעה ולא שייך אמירתו לגבוה כמסירה להדיוט[ג] [6]): **אמר** הדיוט לאו במי שפרע קאי. וכיון דהדיוט אינו יכול לחזור בו אלא מי שפרע היכא דיהיב לו דמי כמו כן הקדש לא יחזור בו וקשה דאמר בפרק הניזקין (גיטין ד' נב.[ד]) דיתמי הרי הן להקדש ולא מיקנו אלא בכספים (ה) דקא יהיב דמי ליתמי אפירי וחל א[ו]אין לוקח יכול לחזור בו אייקור יתמי יכלו לחזור בהם אלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש ואמאי והא בהדיוט נמי איכא נמי שפרע[ה] וי"ל דלא דמי דהתם גבי יתמי מדאוריתא דינם כהדיוט וא"כ אינם [ו]קונים אלא משיכה אלא שייפו חכמים כחם [ז]לעשות להקדש דאינו קונים בכסף הילכך במקום הפסדם של יתומים אוקימנא [ח]אדינא אע"ג דהדיוט קאי נמי שפרע כדי שלא יהיה כח הדיוט מרובה משלהן ולא יבואו לידי הפסד ע"י תקנת חכמים כי לולי התקנה היו מוזרים בהם אפי' קבלו המעות[ד] כיון שלא משך אבל הקדש דמדאוריתא הוא דמקני בכספא אבל רבנן תקנו משיכה להריוחן שלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש וכיון דהדיוט אינו יכול לחזור בו אלא א"כ מקבל עליו מי שפרע נוקמיה אדייה בכסף ולא יוכל הקדש לחזור בו אלא כלל כיון שקיבל הכסף: **אותו** ולא אותה. ופ"ת למ"ל קרא מיפוק ליה דמצות עשה שהזמן גרמא הוא שימול בשמיני לגילדו ועשים פעולות וי"ל כיון דמיום השמיני והלאה אין לה הפסק לאו זמן גרמא הוא[ה] ופ"ת אבל מ"מ שהזמן גרמא הוא דאין מלין אלא ביום כדאיתא בפרק הערל (יבמות דף עב.) וי"ל דאתיא כמ"ד התם דמילה אלא בזמנה וזהגת בין ביום בין בלילה: **ואיהי מנא לן דלא מיחייבה למיפרק נפשה דכתיב תפדה תיפדה.** ואם תאמר מיפוק ליה משום דכתיב כל בכור בניך תפדה

[1]משכו במנה ולא הספיק לפדותו עד שעמד במאתים נותן מאתים מאי טעמא[2] ונתן הכסף [3]וקם לו משכו במאתים ולא הספיק לפדותו עד שעמד במנה נותן מאתים מאי טעמא [4]לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש פדאו במאתים ולא הספיק למושכו עד שעמד במנה נותן מאתים מאי טעמא ונתן הכסף וקם לו פדאו במנה ולא הספיק למושכו עד שעמד במאתים מה שפדה פדוי ואין נותן אלא מנה אמאי ה"נ נימא לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש אטו הדיוט לאו במי שפרע קאי[5]: **מתני'** כל מצות הבן על האב אנשים חייבין ונשים פטורות וכל מצות האב על הבן אחד אנשים ואחד נשים חייבין [6]וכל מצות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבין ונשים פטורות וכל מצות עשה שלא הזמן גרמא אחד האנשים ואחד הנשים חייבין [7]וכל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא אחד האנשים ואחד הנשים חייבין [8]חוץ מבל תקיף[9] ובל תשחית[10] ובל תטמא למתים[11]: **גמ'** מאי כל מצות הבן על האב אילימא כל מצות דמיחייב ברא למיעבד לאבא נשים פטורות והתניא [12]איש אין לי אלא איש אשה מנין כשהוא אומר איש אמו ואביו תיראו [13]הרי כאן שנים אמר רב יהודה ה"ק כל מצות הבן המוטלות על האב לעשות לבנו אנשים חייבין ונשים פטורות תנינא להא דת"ר [14]האב חייב בבנו למולו [15]ולפדותו [16]וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות[17] וי"א אף להשיטו [18]במים רבי יהודה אומר כל שאינו מלמד את בנו אומנות מלמדו ליסטות ס"ד אלא כאילו מלמדו ליסטות: למולו מנלן דכתיב [3]וימל אברהם את יצחק בנו [19]והיכא דלא מהליה אבוה מיחייבי בי דינא למימהליה דכתיב [4]המול לכם כל זכר [20]והיכא דלא מהליה בי דינא מיחייב איהו למימהל נפשיה דכתיב [5]וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה איהי מנלן דלא מיחייבא דכתיב [3]כאשר צוה אותו אלהים [2]אותו ולא אותה אשכחן מיד לדורות מנלן תנא דבי ר' ישמעאל כל מקום שנאמר צו אינו אלא זירוז מיד ולדורות זירוז דכתיב [6]וצו את יהושע וחזקהו ואמצהו מיד ולדורות דכתיב [7]מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם: לפדותו: מנלן דכתיב [8]כל בכור בניך תפדה [9]והיכא דלא פריקיה אבוה מיחייב איהו [10]למפריקיה דכתיב [9]פדה[10] תפדה ואיהי מנלן דלא מיפקדה דכתיב תיפדה תפדה כל שמצווה לפדות את עצמו מצווה לפדות את אחרים וכל שאינו מצווה לפדות את עצמו [11]אינו מצווה לפדות אחרים ואיהי מנלן דלא מיחייבא למיפרק נפשה דכתיב תפדה תיפדה כל שאחרים מצווים לפדותו מצווה לפדות את עצמו וכל שאין אחרים מצווים לפדותו אין מצווה לפדות את עצמו ומנין שאין אחרים מצווין לפדותה דאמר קרא כל בכור בניך תפדה [12]בניך ולא בנותיך [13]תנו רבנן [14]הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם לבנו רבי יהודה אומר בנו קודמו שזה מצותו על אביו וזה מצות בנו עליו אמר רבי ירמיה הכל מודין כל דמשמע בניך ולא בנותיך ויש לומר דס"ד בכור בניך אב מייב לפדות ולא נקנה אבל הנקנה תפדה עצמה להכי איצטריך להאי קרא: ומזיל

תורה אור השלם

1. ואם גָּאֹל יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה הַמְקֻדָּשׁ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ וְסָפַר עָלָיו חֲמִשַׁת כֶּסֶף עֶרְכְּךָ וְקָם לוֹ: ויקרא כז יט
2. אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: ויקרא יט ג
3. וַיִּמֹל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים: בראשית כא ד
4. זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ הִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר: בראשית יז י
5. וְעָרֵל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ אֶת בְּרִיתִי הֵפַר: בראשית יז יד
6. וְצַו אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ וְאַמְּצֵהוּ כִּי הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה: דברים ג כח
7. אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֲלֵיכֶם בְּיַד מֹשֶׁה מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם: במדבר טו כג
8. וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ כָּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם: שמות לד כ
9. כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל בָּשָׂר אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַיְיָ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה לָךְ אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה: במדבר יח טו

מוסף רש"י

מאי טעמא ונתן הכסף וקם לו. אין הקדש נקנה בכשיכה דכתיב ביה ויקח חמשים כסף ערכך עליו וקם לו ואין שטר ומקה קונין קרקעותיו ולא משיכה אם המטלטלין (לקמן נד:). **שהזמן גרמא.** דאיכא שעתא דלא ממיב בה (לקמן לד:). **וכל מצות לא תעשה וכו' ואחד הנשים חייבים.** דהשוה הכתוב אשה לאיש בכל עונשין שבתורה (ברכות כ:). **דמחייב ברא למיעבד לאבא.** כגון כבוד ומורא (לקמן ל:). **שזה מצותו על אביו וזה מצות בנו עליו.** מצות פדייתו של אב זה היתה על אביו שאמת ומצות בנו עליו (בכורות מט:).

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מיפדה וכו' קרי ביה תִּפְדֶּה: (ב) הגה' ד"ה אמו וכו' בכספים דהיכא דקא יהיב:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוס' ד"ה אמו כו' דקא יהיב דמי ליתמי אפירי חל אין כו'. נלענ"ד למחוק מלת אין ע"פ הסוגיא דגיטין יעוש"ה ודו"ק:

מוסף תוספות

א. אפילו לא משכו נמי כיון שאמר לפדותו במאתים. תוס' ב"ב קלב: **ב.** כי לא אמר לקנות רק שוה בשוה. שם. **ג.** בתוס' גיטין דף נב. מקשה בב"א. גבי הקדש כה"ג אינו יכול לחזור כיון דאיכא מי שפרע בהדיוט. **ד.** ולא קיימי אפי' במי שפרע. שם. **ה.** כמו פדיון הבן דאין זמנו אלא [מ]שלשים, וקרי ליה לקמן בפירקין (לד.) מ"ש שלא הזמן גרמא. תוס' הרא"ש.

תוס' ר"י הזקן

עד שימשוך. המטלטלין ויחזיק בקרקע. משכו. חפץ של הקדש שהגזבר מכרה. לפדותו. ליתן המעות. ונתן הכסף. גבי הקדש כתיב שאין אדם קונה מן הקדש אלא בכסף. משכו במאתים. איכא מאן דמפרש שלא דבר כלום אלא ששאל לגזבר בכמה כסף תתן לי זה החפץ ואמר לו הגזבר במאתים ועמד ומשכו. אבל אם אמר לו מאתים אתן לך אינו יכול לחזור בו אע"פ שלא משך. דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. והעיקר דלא אמרינן אמירתו לגבוה וכו' אלא במה שהוא נותן לגבוה כגון שור זה עולה כדאמרינן כיצד אמירתו לגבוה וכו'. אבל מה שהוא אומר ליתן לא שייך ביה אמירתו לגבוה שהרי לא אמר שהוא נותן אלא יתן. ואיכא מ"ד אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אמרינן במה שהוא תחת ידו שהוא יכול למוסרו, אבל מה שאינו תחת ידו לא הוי כלום אפילו הקדישו אינו קדוש ומשום הכי אצטריך משכו, דהא אפילו אין המעות בידו נתחייב בהן. משום הכי נקט פדאו במאתים לסברא דילן להודיע שנתן המעות ולסברא אחרינא להודיע שהמעות כרשותו ונתנם, וה"ה אפילו לא נתנם אם הם תחת ידו דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. ולפירושא קמא משום סיפא נקט ליה כשהוקר דדוקא כשנתן מעות אין הגזבר חוזר אבל לא נתן מעות חוזר. הכא נמי נימא. דהא לעיל אע"ג דאין קנין הקדש כמשיכה אמרינן לתועלת הקדש דקנה, הכא נמי אע"ג דקנין הקדש בכסף. לתועלת הקדש נימא דלא קנה משום לא יהא כח הדיוט. אטו. כלומר וכי הדיוט רשאי לחזור בו והא אם יחזור בו יקבל עליו מי שפרע, הילכך גזבר לא יחזור בו וקנה הפודה שהרי תורה זכתה לו שיקנה בכסף, והדיוט נמי קנה כל כך שאם רוצה לחזור יקבל עליו מי שפרע. אבל לאו לחומרא דכל היכא דאיכא מי שפרע לדיוט לא יחזור בו גזבר, דתנן בשקלים פ"ד ומתניא בפרק הזהב [כ"מ נז. כן המקבל עליו לספק סלתות מד' סאין בסלע ועמדו שלש סאין בסלע יספק מארבע קבל עליו לספק ג' סאין בסלע והחזיר ועמדו נותן מארבע שיד הקדש על העליונה, ואע"ג דבהדיוט איכא מי שפרע אם יחזור בו הלוקח. הה ראיה דבכא קמייתא דאמרינן קנה דוקא כשלא הוזל אבל אם החל חוזר בו הגזבר ואינו מקבל עליו מי שפרע שיפה כח הקדש מכח הדיוט, אבל כשקנה הדיוט מגזבר ונתן כסף אע"פ שהוקר קנה שהתורה אמרה שיקנו ההקדש בכסף. נשים פטורות. וכי הבת פטורה מכבוד אב ואם. שנים. שהזהיר הבן והבת. תנינא. תנן במתני' מה ששנו בברייתא. לסטות. שמתוך שאין לו אומנות [גורם לו] להיות מלסטם את הבריות. לכם. רבים משמע והיינו ב"ד. אשר לא ימול ונכרתה. אלמא הוא מצווה. תפדה. קרי ביה תפדה דלא מחייבא לפדות את בנה דלא מפקדא בפרקונה דידה.

עין משפט נר מצוה

דש א מיי' פ"ז מהל' ערכין הל"י:
שה ב ג ד מיי' פי"ו מהל' ע"ז הל"ה ה:
שו ה מיי' פ"ו מהל' ממרים הל"ו סמג עשין קטז טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' ז:
שז ו מיי' פ"ה ופ"ג מהל' מילה הל"ח סמג עשין כח טוש"ע יו"ד סי' רס:
שח ז מיי' פ"ה מהל' כלים הל"ח סמג עשין קמד טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' ח:
שט ח מיי' פ"ה מהל' מ"ת הל"ח סמג עשין יב טוש"ע יו"ד סי' רמה סעי' ח:
שי ט י מיי' פ"ה מהל' מילה הל"ח כ סמג עשין כח טוש"ע יו"ד סי' רסא:
שיא כ טוש"ע שם בסג"ר:
שיב ל מיי' פי"ה מהל' כלים הל"ב סמג עשין קמד טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' טו:
שיג מ מיי' שם טוש"ע שם סעי' ב:
שיד נ מיי' שם הל"ח טוש"ע שם ס"א:
שטו ס מיי' שם הל"ג טוש"ע שם סעי' טו: